

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ ЯК МОТИВАЦІЯ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У працях сучасних науковців спостерігається тенденція розвитку пропозицій щодо відображення та виокремлення в системі обліку нового об'єкта - "трансакційних витрат", що є однією з основних економічних категорій. Адже, інформація про заплановані або понесені трансакційні витрати займає особливе місце у процесі прийняття управлінських рішень господарюючим суб'єктом. При цьому, фінансовий облік є основним джерелом інформації, на основі якої приймаються такі рішення. Відповідно, постає необхідність як розгляду теорії трансакційних витрат в системі обліку, так і наукового обґрунтування проблем організації, методики фінансового обліку та аналізу ефективності цих витрат.

Дослідження економічної природи спільної діяльності [1, с. 432-433] показують, що трансакційні витрати виступають підставою для виникнення даного виду господарювання. Так, зокрема, Р. Коуз доводить, що трансакційні витрати існують, а О. Вільямсон пояснює, які вони, звідки походять та від чого вони залежать. У свою чергу, О. Вільямсон пропонує власну класифікацію трансакційних витрат, розділивши їх на "ex ante" (до), що включають витрати на складання проекту, проведення переговорів та забезпечення гарантій здійснення угоди та "ex poste" (після), що зустрічаються у кількох формах та включають витрати, пов'язані з поганою адаптацією до непередбачуваних подій. Зазначимо, що витрати "ex ante" та "ex poste" є взаємозалежні і виміряти їх досить складно. Вирішується вказана проблема за допомогою порівняльного інституційного аналізу для співставлення витрат при різноманітних варіантах укладення договорів [2; 3].

Окрім Р. Коуза та О. Вільямсона, проблеми теорії трансакційних витрат вивчають Р. Дж. Віллет, А. С. Літлтон, Г. Р. Матессіч, Р. Уотс та ін.

В економічній літературі довідкового характеру розглядають “трансакційні витрати” як операційні витрати понад основні витрати на виробництво і обіг; побічні витрати, пов’язані з організацією справи, отриманням інформації, веденням переговорів тощо. При цьому, подано визначення терміну “трансакція”, яке трактують як операцію, угоду, що супроводжується взаємними поступками [4, с.1468]. Також, трансакційні витрати визначають як витрати (окрім ціни), які несе особа, котра здійснює угоду купівлі-продажу товару чи послуги. До таких витрат належать витрати на укладення угод купівлі-продажу, ведення переговорів, забезпечення гарантій договорів, а також витрати, пов’язані з будь-якими відхиленнями від оптимального шляху реалізації договору [5, с.152-153].

Сучасні вчені, у своїх працях розглядають проблеми організації та методики бухгалтерського обліку трансакційних витрат, при цьому пропонують різні варіанти бухгалтерського відображення таких витрат. Як правило, більшість вчених, пропонують вести облік трансакційних витрат на окремих рахунках класу 8 “Витрати за елементами”, які не тільки будуть доповнювати цей клас, а й передбачають необхідність певних змін у діючій системі рахунків. Окремі науковці, зокрема, Ж. М. Юнак та С. І. Мельник, пропонують формувати транзитний рахунок, а саме - рахунок 86 “Трансакційні витрати” [6, с. 154-162]. Н. Г. Сапожнікова рекомендує виділити рахунок-екран “Трансакційні витрати (узагальнюючий)”, що дозволить акумулювати витрати на одному рахунку та здійснювати їх класифікацію відповідно до вимог управління [7, с. 29-31]. Н. О. Гончарова [8, с. 56-58], О. Л. Матвеева [9, с. 15-18], І. Г. Паженська [10, с. 62-64] та інші пропонують формувати спеціальний рахунок “Трансакційні витрати”, який матиме відповідні субрахунки, наприклад, “Переговори”, “Забезпечення інтересів сторін”, “Контроль”, “Коригування субоптимальних договірних умов”, тощо. При цьому, в рамках кожного субрахунку потрібно відкривати аналітичні рахунки за конкретними договорами.

Викладене переконливо доводить, що дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених економічної категорії “транзакційні витрати” розглядають з 2х позицій: одна група науковців досліджує передумови виникнення транзакційних витрат та їх потребу в управлінні; інша – розкриває конкретні завдання, що стоять перед управлінням транзакційними витратами та вимогами системи обліку та аналізу в сучасний період.

Оскільки найчастіше спільна діяльність без створення юридичної особи проявляється через спільно контрольовані операції, що здійснюються на підставі договорів, то відповідно можна стверджувати, що транзакційні витрати – це витрати на обслуговування договору, витрати на дотримання учасниками досягнутих домовленостей, витрати на прийняття рішень, які мінімізують ризики, розробку планів діяльності суб’єкта господарювання на перспективу, тощо. Відповідно, до них можна віднести: витрати на послуги приватного нотаріуса, аудиторської фірми, консалтингової фірми, тощо. При цьому, учасники не тільки спільної діяльності, а й інших форм господарювання, прагнуть мінімізувати транзакційні витрати шляхом проведення аналізу розрахунків таких витрат для отримання інформації, що необхідна для прийняття управлінських рішень. Наприклад, контрагентам необхідно знайти оптимальне рішення для суб’єкта господарювання: заключити договір з аудиторською фірмою на обслуговування чи запросити на постійну роботу аудитора.

Отже, транзакційні витрати – це не тільки економічна категорія, а й відповідно, об’єкт фінансового та управлінського обліку, що потребує виокремлення нового класу витрат, подальших наукових досліджень та формувань рекомендацій і заходів щодо обґрунтування потреби таких витрат в системі обліку та аналізу, не тільки спільної діяльності без створення юридичної особи, а й інших форм господарювання.

Список використаних джерел:

1) Шестерняк М. М. “Економічна природа спільної діяльності як особливої форми організації бізнесу” / М. М Шестерняк // Збірник тез доповідей Восьмої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” 24-25

лютого 2011 р.: Частина 2 [Текст]. – Тернопіль: Вид.-пол. Центр “Економічна думка, ТНЕУ”, 2011. – 444 с., ст. 432-433. 2) Корнилюк Р. Мічені Нобелем: вертикальний інтегратор Олівер Вільямсон / Роман Корнилюк // Економічна правда [Електронний ресурс]: // Режим доступу до ЕП: [http:// www. epravda.com.ua/publications/2010/04/2](http://www.epravda.com.ua/publications/2010/04/2). 3) Аналітик трансакційних витрат та нобелівський лауреат Олівер Вільямсон / Україна фінансова // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]: // Режим доступу до ЕП: [http:// www.u-fin.com.ua/analit_mat/poradnyk/104.htm](http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/poradnyk/104.htm). 4) Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. Бусел В. Т.]. – К.; Ірпінь:ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с. 5) Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк – К.: Знання, 2007. – 1072 с. 6) Юнак Ж. М., Мельник С.І. Трансакційні витрати у вітчизняній обліковій системі XXI століття – нове уявлення майбутнього // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. Теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Випуск 1 (13) / Відповідальний редактор д. е. н., проф. Ф. Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 408 с. 7) Сапожникова Н. Г. Развитие методологии и практики корпоративного учета и отчетности. – Автореф. дис... д.э.н. – Воронеж, 2009. – 48 с. 8) Гончарова Н.О. Концепти обліку трансакційних витрат // Сучасні вимоги до обліку та контролю у контексті глобалізації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: Одеса, 22-23 травня 2009 р. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – 258 с. 9) Матвеева О. Л. Экономический механизм функционирования издержек в современной экономической системе. - Автореф. дис... к.э.н. – Чебоксары, 2008. – 23 с. 10) Паженская И. Г. Методика учета трансакционных издержек // Бухгалтерський учет. – 2006. - № 19. - С. 62-64.